

Online geweld onder jongeren: een eerste verkenning

D. Burggraaff, M. Steketee & M. Odekerken

Factsheet

Deze factsheet maakt onderdeel uit van het onderzoek naar (strafbare) vormen van online geweld in opdracht van het **Ministerie van Justitie & Veiligheid**. De factsheet biedt inzicht in:

- De huidige situatie van verschillende vormen van **online geweld onder Nederlandse jongeren** in het voortgezet onderwijs;
- Verschillende factoren die in de context van (online en offline) delicten en criminaliteit relevant zijn.

[Meer over het onderzoek](#)

International Self-Report Delinquency Study

De data is afkomstig uit de International Self-Report Delinquency Study 4, welke in 2023 en 2024 onder scholieren in het voortgezet onderwijs in Nederland zijn verzameld. Uniek aan deze internationale studie is het gebruik van een gestandaardiseerde zelfrapportage-enquête over pleger- en slachtofferschap van delinquent gedrag. In de vierde wave zijn vragen opgenomen over zowel offline als online geweld. Het is goed te benoemen dat de resultaten in deze factsheet uitsluitend gebaseerd zijn op data uit de ISRD-4 in Nederland. Deze cijfers zijn indicatief, en niet representatief voor de doelgroep. De ISRD is bedoeld voor jongeren uit het voortgezet onderwijs (13 tot 18 jaar). Sommige jongeren zijn echter ouder, omdat zij bijvoorbeeld zijn blijven zitten.

Dr. Marjolein Odekerken

Projectleider/senior onderzoeker

modekerken@verwey-jonker.nl

Dominique Burggraaff, MSc

Onderzoeker

dburggraaff@verwey-jonker.nl

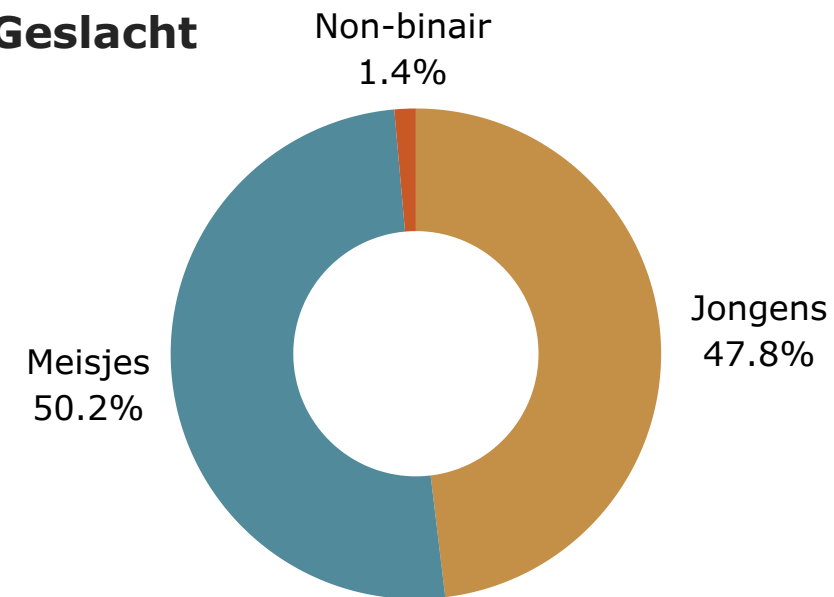
VERWEY Instituut
JONKER

Jongeren in de steekproef

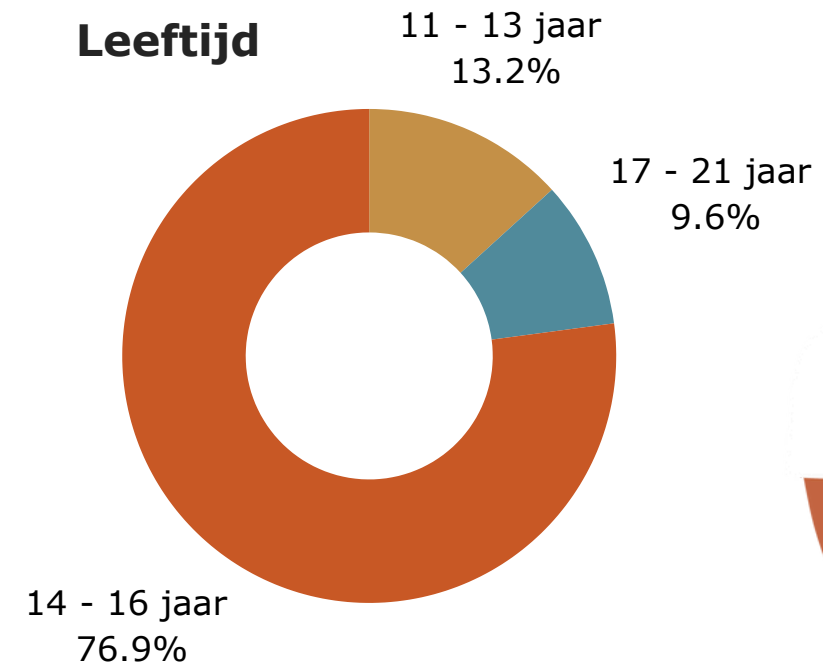

2.316
jongeren
deden mee aan
het onderzoek

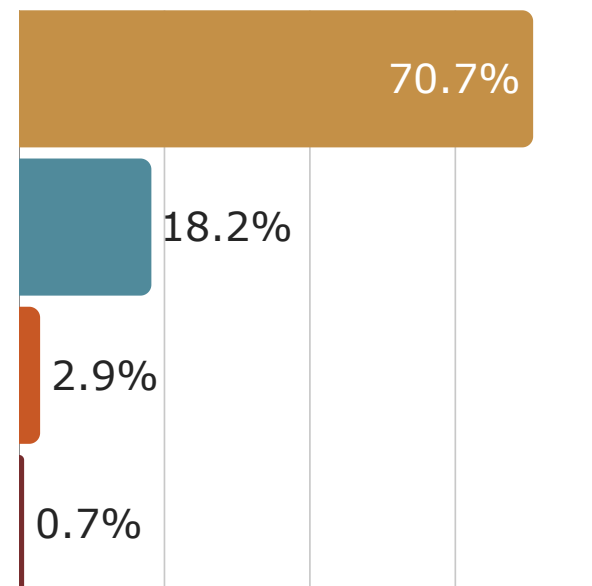
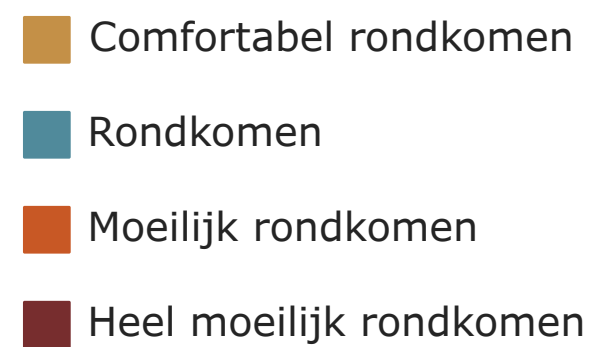
Geslacht

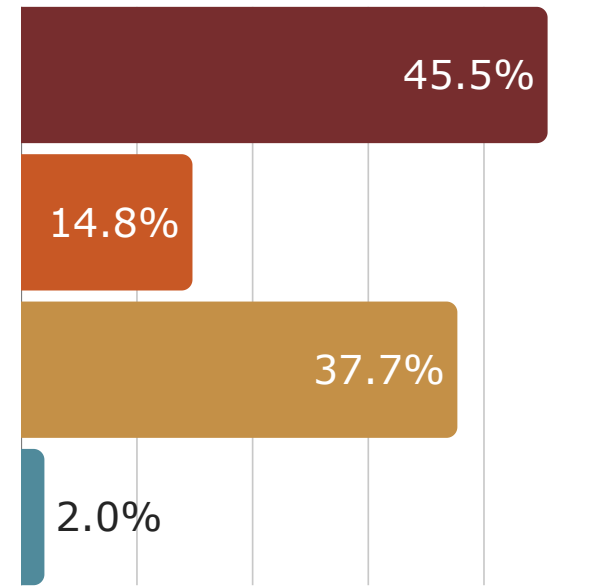
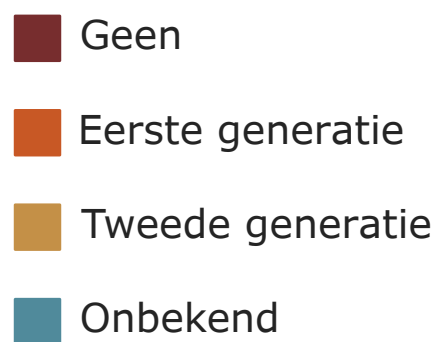
Leeftijd

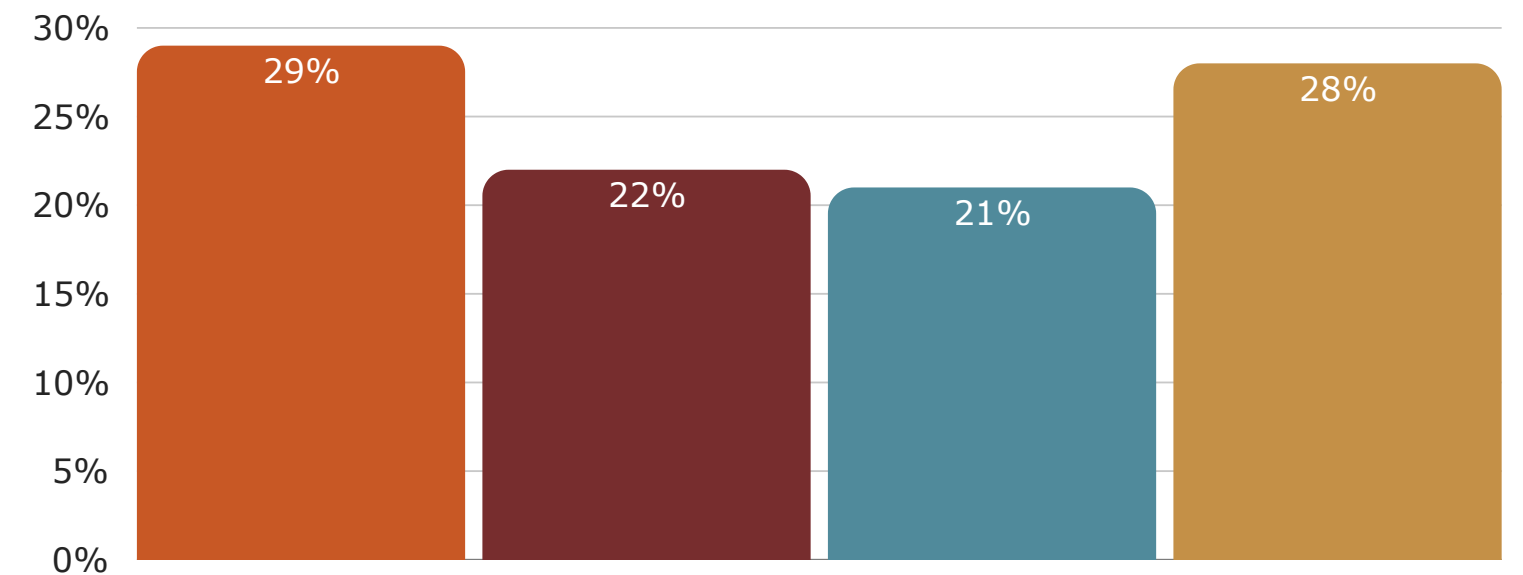
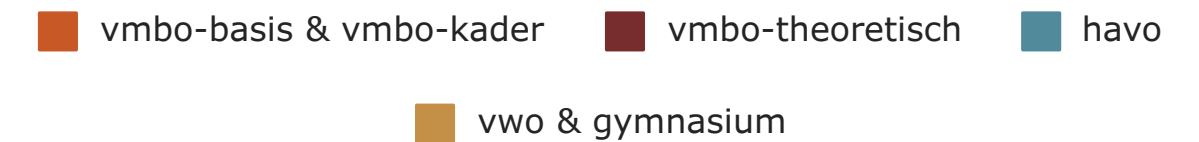
Sociaal-economische status gezin

Migratie-achtergrond

Onderwijsniveau

Plegers van online delicten

Het percentage jongeren dat per delict heeft aangegeven **één of meerdere keren online delicten gepleegd** te hebben:

3,3%

Versturen, delen of reposten van een intieme foto of video van iemand tegen diens wil in

7,6%

Versturen van kwetsende berichten of reacties op sociale media over iemands etnische achtergrond, nationaliteit, religie, genderidentiteit, seksuele voorkeur, of een andere soortgelijke reden

3,2%

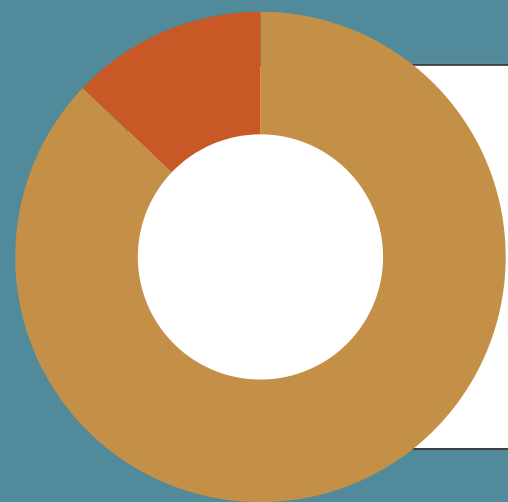

Gebruiken van internet, e-mail of sociale media om anderen te bedreigen en/of te misleiden om geld te verdienen

4,2%

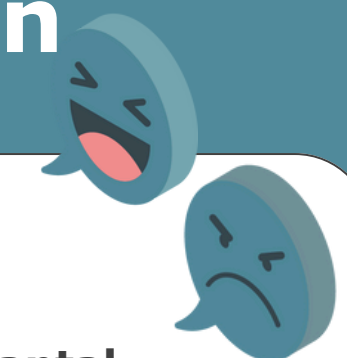
Hacken van een computer of account om data te verkrijgen, dan wel te vernietigen

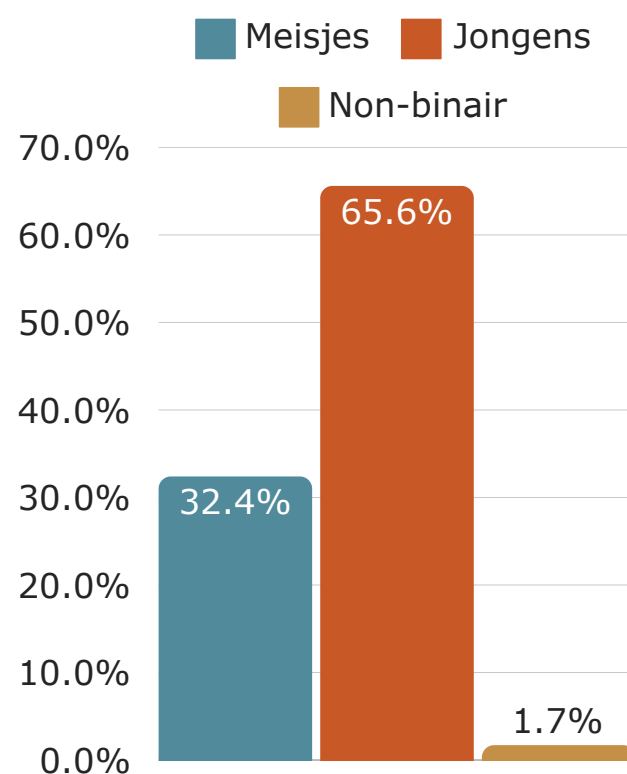
12,9% van de jongeren heeft wel eens één of meerdere keren bovenstaande online delicten gepleegd

Achtergrondkenmerken van plegers van online delicten

Geslacht

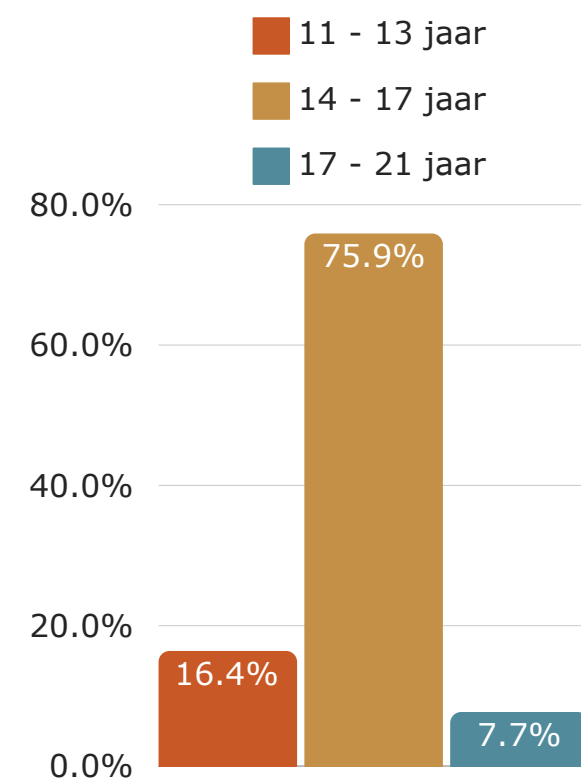

Jongens plegen gemiddeld vaker online delicten dan meisjes, wat in lijn is met offline delicten die ook vaker gepleegd worden door jongens.

Het verschil in de gemiddelde scores op de schaal van online plegerschap tussen jongens en meisjes is significant.

Geslacht	Gemiddelde score op online plegerschap
Jongens	0,25
Meisjes	0,11

Leeftijd

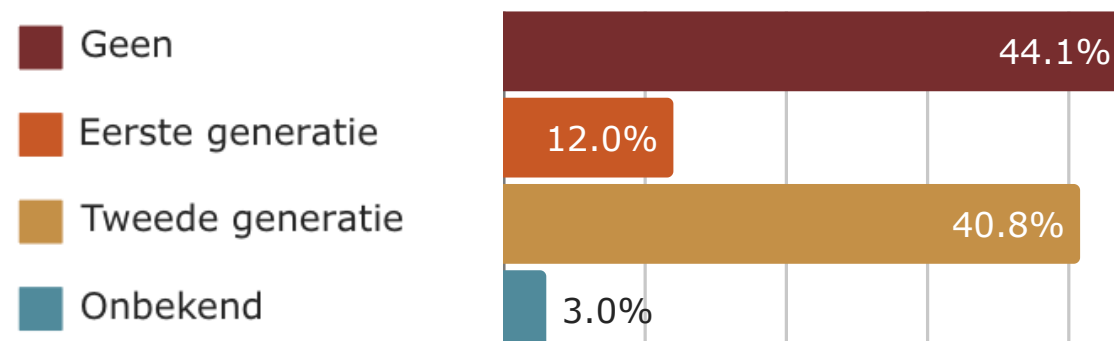

Zoals we ook zien bij (offline) **jeugdcriminaliteit, neemt het aantal jongeren dat online delicten pleegt gemiddeld af naarmate zij ouder worden.**

Echter, de verschillen in de gemiddelde score per leeftijdsgroep blijken niet significant.

Leeftijd	Gemiddelde score op online plegerschap
11 - 13 jaar	0,23
14 - 16 jaar	0,18
17 - 21 jaar	0,14

Migratie-achtergrond

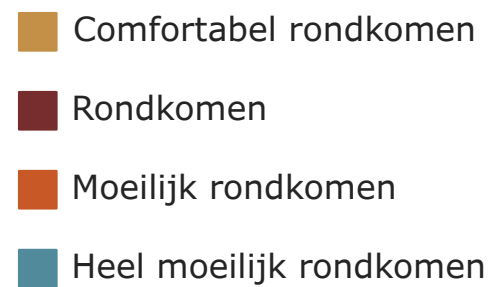

Er zijn **geen significante verschillen** in de gemiddelde score per categorie op online plegerschap. Dit lijkt te betekenen dat het wel of niet hebben van een migratieachtergrond in dit geval geen rol speelt.

Migratie-achtergrond	Gemiddelde score op plegerschap
Geen	0,17
Eerste generatie	0,17
Tweede generatie	0,20

Achtergrondkenmerken van plegers van online delicten

Sociaaleconomische status

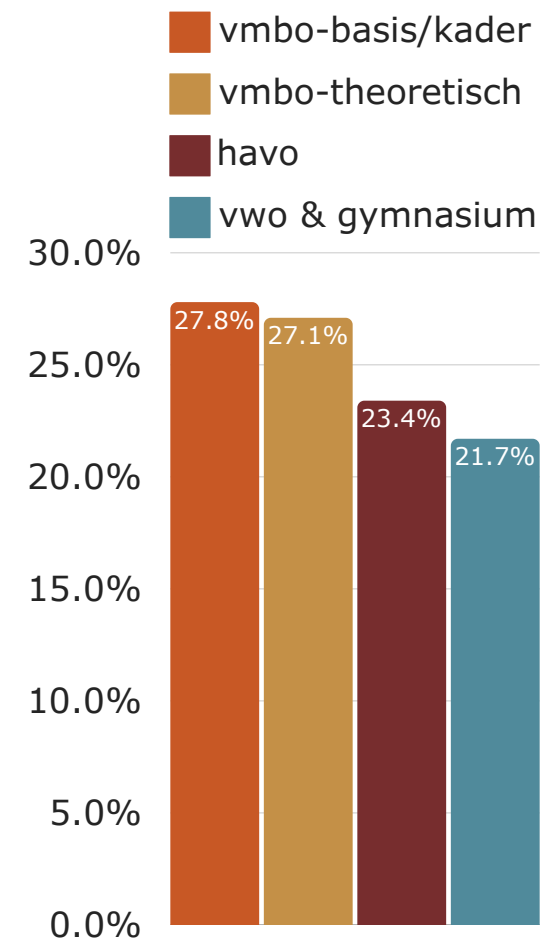

Zoals we ook zien bij **(offline) jeugdcriminaliteit, neemt het aantal jongeren dat online delicten pleegt gemiddeld af naarmate zij in een gezin wonen met een hogere sociaaleconomische status.**

De verschillen per sociaaleconomische status zijn significant.

Sociaaleconomische status in het gezin	Gemiddelde score op online plegerschap
Heel moeilijk rondkomen	0,53
Moeilijk rondkomen	0,34
Rondkomen	0,19
Comfortabel rondkomen	0,17

Onderwijsniveau

De verschillen in gemiddelde score **per onderwijsniveau op online plegerschap zijn significant.**

Er is **geen lineair verband**, zoals bij offline jeugdcriminaliteit wel het geval is, waardoor niet aangenomen kan worden dat een lager onderwijsniveau een hogere kans op online plegerschap impliceert.

Onderwijsniveau	Gemiddelde score op online plegerschap
vmbo-basis & vmbo-kader	0,18
vmbo-theoretisch	0,24
havo	0,20
vwo & gymnasium	0,12

Bovenstaande informatie beperkt zich tot de significante resultaten, tenzij anders wordt benoemd. Resultaten zijn indicatief en niet representatief.

Slachtoffers van online delicten

Het percentage jongeren dat per delict heeft aangegeven hier **één of meerdere keren slachtoffer** van te zijn (geweest):

18,8%

Bedreigd via sociale media

8,6%

Verstuurd, gedeeld of gerepost van intieme foto of video van jou

9,7%

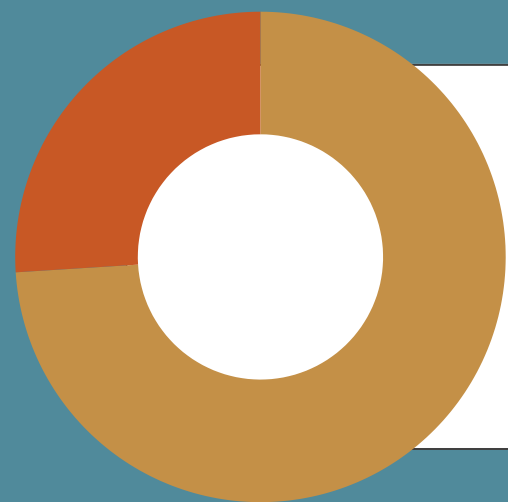

Kwetsende berichten of reacties ontvangen op sociale media over etnische achtergrond, nationaliteit, religie, genderidentiteit, seksuele voorkeur, of een andere soortgelijke reden

1,6%

Online bedreigd met geweld of gewelddadig behandeld vanwege etnische achtergrond, nationaliteit, religie, genderidentiteit, seksuele voorkeur, of een andere soortgelijke reden

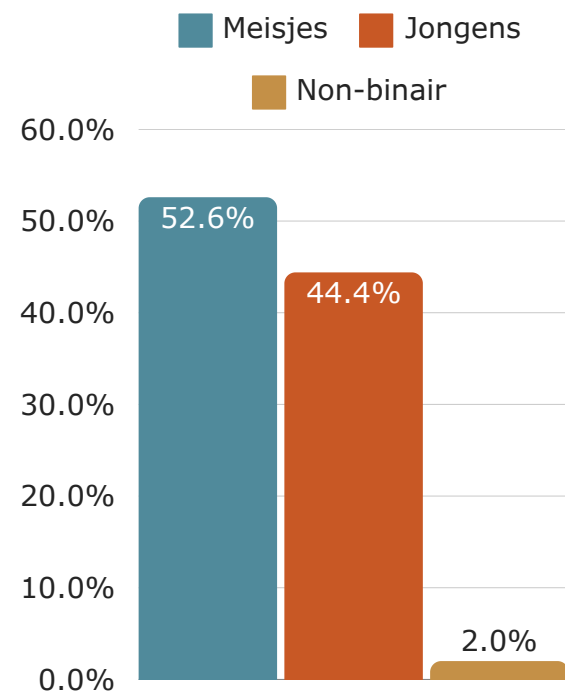

26,2% van de jongeren is wel eens één of meerdere keren van bovenstaande delicten slachtoffer geweest.

Achtergrondkenmerken van slachtoffers van online delicten

Geslacht

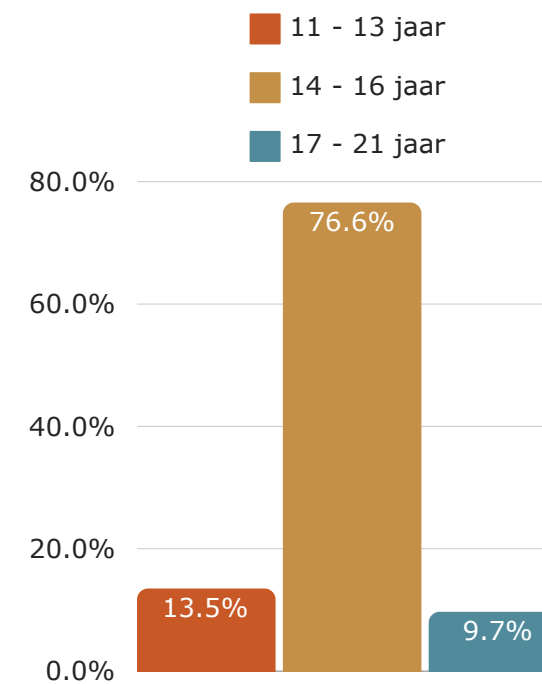

Meisjes zijn gemiddeld vaker slachtoffer van online delicten, wat in lijn is met offline delicten waar meisjes ook vaker slachtoffer van zijn.

Het verschil in de gemiddelde scores op online slachtofferschap tussen jongens en meisjes is significant.

Geslacht	Gemiddelde score op online slachtofferschap
Jongens	0,35
Meisjes	0,42

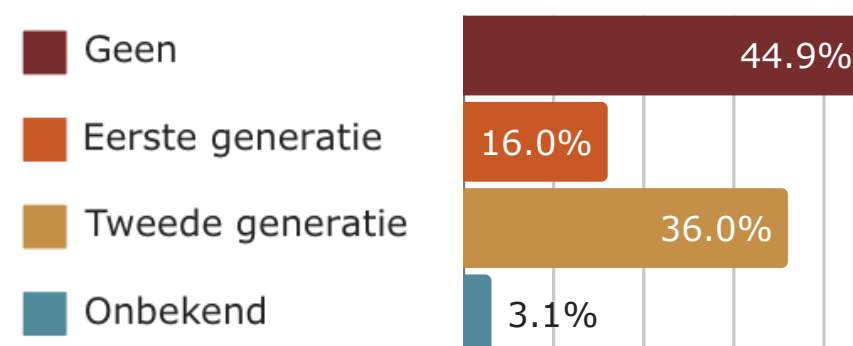
Leeftijd

Er zijn **geen significante verschillen** in de gemiddelde score per leeftijdsgroep op online slachtofferschap. Dit lijkt te betekenen dat leeftijd in dit geval geen rol speelt.

Leeftijd	Gemiddelde score op online slachtofferschap
11 - 13 jaar	0,41
14 - 16 jaar	0,38
17 - 21 jaar	0,41

Migratie-achtergrond

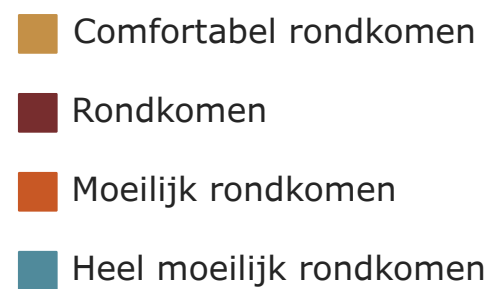
Ondanks dat de gemiddelde scores voor jongeren met een eerste/tweede generatie migratieachtergrond hoger zijn in vergelijking met jongeren zonder migratieachtergrond, zijn deze **verschillen niet significant**. Dit lijkt te betekenen dat het wel of niet hebben van een migratieachtergrond in dit geval geen rol speelt.

Migratie-achtergrond	Gemiddelde score op slachtofferschap
Geen	0,35
Eerste generatie	0,44
Tweede generatie	0,39

Bovenstaande informatie beperkt zich tot de significante resultaten, tenzij anders wordt benoemd. Resultaten zijn indicatief en niet representatief.

Achtergrondkenmerken van slachtoffers van online delicten

Sociaaleconomische status

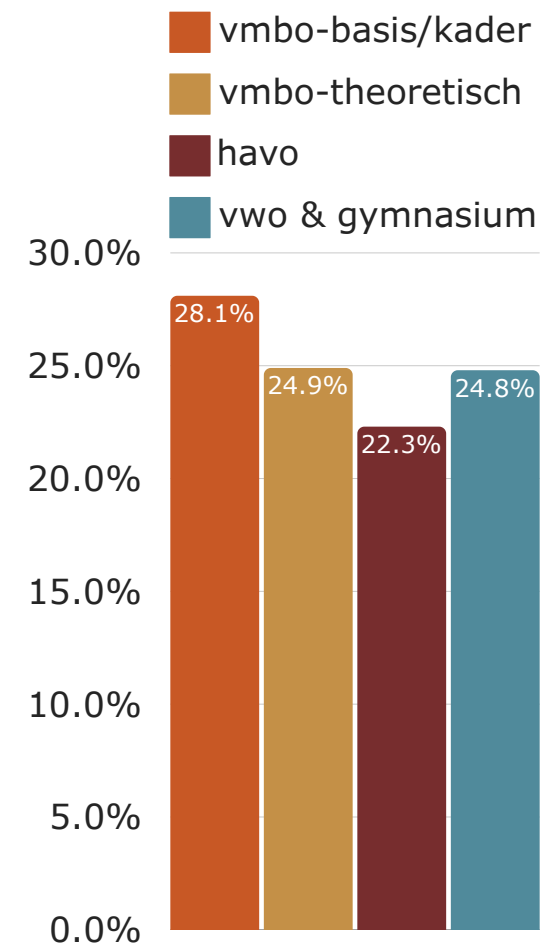

Zoals we ook zien bij **(offline) jeugdcriminaliteit, neemt het aantal jongeren dat online slachtoffer is gemiddeld af naarmate zij in een gezin wonen met een hogere sociaaleconomische status.**

De verschillen in de gemiddelde score per sociaaleconomische status zijn significant.

Sociaaleconomische status in het gezin	Gemiddelde score op online slachtofferschap
Heel moeilijk rondkomen	0,76
Moeilijk rondkomen	0,76
Rondkomen	0,50
Comfortabel rondkomen	0,34

Onderwijsniveau

De verschillen in gemiddelde score per onderwijsniveau op online slachtofferschap zijn significant.

Er is **geen lineair verband**, zoals bij offline jeugdcriminaliteit wel het geval is, waardoor niet aangenomen kan worden dat een lager opleidingsniveau een hogere kans op online slachtofferschap impliceert.

Onderwijsniveau	Gemiddelde score op online slachtofferschap
vmbo-basis & vmbo-kader	0,42
vmbo-theoretisch	0,45
havo	0,38
vwo & gymnasium	0,31

Online plegerschap en online slachtofferschap

In de literatuur van (offline) jeugdcriminaliteit is sprake van **een sterk verband tussen plegers van delicten en slachtoffers hiervan** (o.a. Steketee & Van der Gaag, 2019). Daarom is het interessant te kijken naar ditzelfde verband voor online delicten.

Uit analyse blijkt dat er een **zwak tot middelsterk positief verband is tussen plegerschap en slachtofferschap van online delicten onder jongeren**. Jongeren die meer kans hebben om online pleger te zijn, lopen dus ook meer kans om slachtoffer te zijn, en andersom.

Als we kijken naar twee specifieke online delicten, blijkt er in beide gevallen een **zwak positief verband**:

Jongeren die **online kwetsende of beledigende berichten versturen**, hebben een grotere kans hiervan ook slachtoffer te zijn, en andersom.

Jongeren die **online intieme foto's of video's van anderen delen**, hebben een grotere kans om hiervan ook slachtoffer te zijn, en andersom.

Situationele actietheorie van Wikström

(1998; 2006; 2012; 2020)

Crimineel gedrag komt voort uit de interactie tussen **persoonlijke factoren** van een individu en **omgevingsfactoren** waarin dit individu zich bevindt.

Jongeren plegen criminele handelingen wanneer zij deze handelingen zien als 'viable' en als acceptabel alternatief in de gegeven omstandigheden (bijvoorbeeld waarin relevante of voldoende sterke afschrikking ontbreekt).

Jongeren handelen volgens hun **morele regels** en hun vermogen om zichzelf te beheersen (**zelfcontrole**). Wanneer een jongere sterke morele regels heeft tegen criminaliteit en goede zelfcontrole, is de kans kleiner dat diegene crimineel gedrag vertoont.

Belangrijk is de rol van **criminogene exposure**: de mate waarin een jongere wordt blootgesteld aan situaties waarin crimineel gedrag aanwezig is, wordt aangemoedigd en/of wordt geaccepteerd. Jongeren die zich vaak in risicovolle situaties bevinden (bijvoorbeeld in criminele buurten, in de buurt van mensen die misdrijven plegen) hebben meer kans om crimineel gedrag te vertonen, omdat ze dan vaker worden blootgesteld aan dergelijke kansen.

In de ISRD-4 data is **ingezoomd op twee online delicten** die aan de hand van deze theorie zijn onderzocht: (1) versturen van kwetsende berichten op sociale media en (2) delen/versturen van intieme foto. De resultaten hiervan vind u op pagina 9 & 10.

Kwetsende berichten op sociale media

Versturen van kwetsende berichten of reacties op sociale media over iemands etnische achtergrond, nationaliteit, religie, genderidentiteit, seksuele voorkeur, of een andere soortgelijke reden.

Exposure

- Bij blootstelling aan een **normale internetomgeving** is een zeer zwak positief verband met online plegerschap onder jongeren.
- Bij blootstelling aan een **abnormale internetomgeving** is een zwak positief verband met online plegerschap onder jongeren. In vergelijking met een normale internetomgeving is dit verband, hoewel nog steeds zwak, dus iets sterker aanwezig.
- (Meer) blootstelling aan zowel normale als abnormale internetomgevingen geeft dus aanwijzingen voor een hogere kans om online delicten te plegen.

Morele waarden en pro-sociale normen

- Jongeren met **minder strikte morele waarden of pro-sociale normen** ten aanzien van het versturen van kwetsende berichten hebben een grotere kans om dit delict te plegen. Jongeren die dergelijk gedrag juist afkeuren, hebben in mindere mate kans om hiervan pleger te zijn. Er is sprake van een zwak positief verband.
- Ditzelfde verband blijkt voor jongeren die dit delict in mindere mate zien als vorm van online geweld. Zij hebben een grotere kans om hiervan pleger te zijn.

Zelfcontrole

- Jongeren die een **lagere mate van zelfcontrole** hebben, hebben een grotere kans om online kwetsende berichten te versturen.
- Gemiddeld scoren plegers 3,39 op een schaal van zelfcontrole, waarbij 1 staat voor veel zelfcontrole en 5 staat voor weinig zelfcontrole. Niet-plegers scoren gemiddeld 2,98.

Conclusie

Deze uitkomsten van de analyses zijn in lijn met de verwachtingen vanuit de situationele actietheorie, maar in alle gevallen gaat het om zwakke verbanden. **Dit geeft de indruk dat de criminologische theorie ten aanzien van jeugdcriminaliteit in mindere mate opgaat voor het plegen van online delicten. Mogelijk dragen andere processen een rol in dit online plegerschap.** Daarom is het interessant om nadere analyses uit te voeren.

Bovenstaande informatie beperkt zich tot de significante resultaten, tenzij anders wordt benoemd. Resultaten zijn indicatief en niet representatief.

Delen of versturen van intieme foto of video

Versturen, delen of reposten van een intieme foto of video van iemand tegen diens wil in.

Exposure

- Bij blootstelling aan **een normale internetomgeving** en online plegerschap onder jongeren bestaat geen significant verband.
- Bij blootstelling aan **een abnormale internetomgeving** is echter wel een zwak positief verband met online delicten onder jongeren.
- (Meer) blootstelling aan abnormale internetomgevingen geeft dus aanwijzingen voor een hogere kans om online delicten te plegen, daar waar dit niet geldt voor normale internetomgevingen.
- Een aanvullende analyse laat zien dat **jongeren die vrienden hebben die wel eens intieme foto's of video's verspreiden, zelf een grotere kans hebben om dit ook te doen.** Het gaat om een middelsterk verband.

Morele waarden en pro-sociale normen

- Jongeren met **minder strikte morele waarden of pro-sociale normen** ten aanzien van het online versturen of delen van een intieme foto of video zonder toestemming hebben een grotere kans om dit delict te plegen. Jongeren die dergelijk gedrag juist afkeuren, hebben in mindere mate kans om hiervan pleger te zijn. Er is sprake van een zwak positief verband.
- Ditzelfde verband blijkt voor jongeren die dit delict in mindere mate zien als vorm van online geweld. Zij hebben een grotere kans om hiervan pleger te zijn.

Zelfcontrole

- Jongeren die een **lagere mate van zelfcontrole hebben**, hebben een grotere kans om online intieme foto's of video's te versturen of te delen zonder toestemming van de persoon in kwestie.
- Gemiddeld scoren plegers 3,46 op een schaal van zelfcontrole, waarbij 1 staat voor veel zelfcontrole en 5 staat voor weinig zelfcontrole. Niet-plegers scoren gemiddeld 2,99.

Conclusie

Ook hier zijn de resultaten in lijn met de verwachtingen vanuit de situationele actietheorie. Desondanks gaat het wederom om zwakke verbanden tussen het online plegerschap en de verschillende factoren (exposure, morele waarden en zelfcontrole). **Dit geeft de indruk dat de criminologische theorie ten aanzien van jeugdcriminaliteit in mindere mate opgaat voor het plegen van online delicten, en dat nadere analyses wenselijk zijn.**

Andere relevante factoren

Vooruitlopend op aanvullende analyses, is er in het kort gekeken naar een **aantal verbanden tussen enerzijds online plegerschap en online slachtofferschap, en anderzijds een aantal factoren dat op basis van literatuur over offline jeugdcriminaliteit interessant is om te bekijken.** Het gaat om voorzichtige, eerste indicaties die op basis van de huidige steekproef niet gegeneraliseerd kunnen worden voor de doelgroep, maar aanleiding kunnen zijn voor aanvullende analyses.

Band met familie: Jongeren die een slechtere band hebben met hun familie, hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn, en andersom. Het gaat om zwakke verbanden.

Ouderlijk toezicht: Jongeren die in mindere mate ouderlijk toezicht ervaren, hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn, en andersom. Het gaat om zwakke verbanden.

Aantal goede vrienden: Er zijn geen significante verbanden met pleger- en/of slachtofferschap.

Aantal internetvrienden: Jongeren die meer internetvrienden hebben, hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn, en andersom. Het gaat om zwakke verbanden.

Aantal delinquente vrienden: Jongeren die in hogere mate delinquente vrienden hebben (zowel van online en offline delicten), hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn. Het gaat om middelsterke verbanden.

Spijbelgedrag: Jongeren die in het afgelopen jaar meer gespijbeld hebben, hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn, en andersom. Het gaat om zwakke verbanden.

Online identiteitsbubbel: Jongeren die aangeven in hogere mate onderdeel te zijn van een online identiteitsbubbel, hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn, en andersom. Het gaat om zeer zwakke verbanden.

Ervaren discriminatie o.b.v. groep: Jongeren die ervaren dat de groep waartoe zij behoren in grotere mate gediscrimineerd wordt, hebben een grotere kans om zowel online pleger als online slachtoffer te zijn, en andersom. Het gaat om zeer zwakke verbanden.

Bovenstaande informatie beperkt zich tot de significante resultaten, tenzij anders wordt benoemd. Resultaten zijn indicatief en niet representatief.

Algehele conclusie

Resumerend zien we op basis van resultaten in deze factsheet dat er zowel overeenkomsten als verschillen zijn in online en offline delicten. Zo blijkt uit deze studie dat **online delicten procentueel vaker voorkomen dan offline delicten. Vooral meisjes zijn hiervan het slachtoffer.**

Er zijn ook **verschillen in de achtergrondkenmerken van plegers en slachtoffers van online en offline delicten.** Offline jeugdcriminaliteit neemt in het algemeen af naarmate jongeren ouder worden en een hoger opleidingsniveau hebben. Als het gaat om het plegen van online delicten dan zien we in deze studie dat dit **inderdaad afneemt als jongeren ouder worden, maar plegers van online delicten komen voor op alle niveaus van onderwijs.** Gekeken naar slachtofferschap, zien we dat slachtoffers van online delicten nauwelijks verschillen wat betreft leeftijd en dat het voorkomt op alle niveaus van het onderwijs. Een ander opmerkelijk verschil is dat er minder sprake is **(geen sterk verband) van overlap tussen slachtoffer- en plegerschap als het gaat om online delicten dan offline. De rol van sociaaleconomische status lijkt voor online delicten wel vergelijkbaar als voor offline delicten.**

De situationele actietheorie, die vaak wordt gebruikt om crimineel gedrag van jongeren te verklaren, lijkt bovendien minder van toepassing op online delicten. **Dit suggereert dat een andere groep jongeren zich bezighoudt met online delicten dan met offline criminaliteit.**

Dit onderzoek betreft een eerste verkenning. **Verder onderzoek is nodig** om te begrijpen welke andere theoretische mechanismen een rol spelen bij online delicten.

Meer over dit project

Referenties

Steketee, M., & Van der Gaag, R. (2019) Slachtoffer én dader tegelijk? De samenhang tussen daderschap en slachtofferschap bij jongeren in internationaal perspectief. In: R. van Steden & R. van Putten. Pragmatisch verzet tegen cultuurpessimisme. [p.137-154]. Den Haag, Boom bestuurskunde.

Wikström, P.-O. (1998). Communities and crime. in M. Tonry (Ed.), *The Handbook of Crime and Punishment* (pp. 269–302). Oxford, UK: Oxford University Press.

Wikström, P.-O. H. & Butterworth, D. A. (2006). *Adolescent Crime: Individual Differences and Lifestyles*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.

Wikström, P.-O., Oberwittler, D., Treiber, K., & Hardie, B. (2012). *Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Wikström, P. O. H. (2020). Explaining crime and criminal careers: The DEA model of situational action theory. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 6, 188-203.